«8D04102 - Экономика» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесіне іздену үшін ұсынылған Сапарбек Нургул Курмановнаның «Қазақстан аймақтарының тұрақты дамуы: факторлары, бағалау, сценарийлер және іске асыру тетіктері» тақырыбында тақырыбындағы диссертациялық жұмысына ресми

РЕЦЕНЗЕНТТІҢ ЖАЗБАША ПІКІРІ

р/н №	Өлшемшарттар	Өлшемшарттарға сәйкестігі (жауап нұсқаларының бірін сызу)	Ресми рецензенттің ұстанымына негіздеме (ескертуді курсивпен көрсету)
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	1.1 Ғылымды дамытудың басым бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі: 1) **диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірін көрсету);** 2) диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауын көрсету); 3) диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету) келеді.	Диссертациялық жұмыс докторанттың Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті BR21882122 «Жасыл өсу контекстіндегі Батыс Қазақстан аймақтарының табиғи-шаруашылық және әлеуметтік-экономикалық жүйелерінің тұрақты дамуы: кешенді талдау, тұжырымдама, болжамдық бағалау және сценарийлер" мегажобасы шеңберіндегі 7.3-міндеті бойынша «ТДМ индикаторларының ҚР аймақтық экономикалық-статистикалық индикаторлар жүйесімен сәйкестігін талдау" және ЖТН AP09259004 "Экономиканың құлдырауын еңсеру жағдайындағы Қазақстанның инклюзивті аймақтық дамуының басымдықтары мен тетіктері" ғылыми жобасы шеңберінде жүзеге асырылған. Зерттеу жұмысының тақырыбы Қазақстан аймақтарының тұрақты дамуының алдына қойылған мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес зерттеу жүргізілген.
2.	Ғылым үшін маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін **қосады**/қоспайды, ал оның маңыздылығы **ашылған**/ашылмаған.	Тақырыптың өзектілігіне байланысты қазіргі таңда Қазақстан аймақтарында экономикалық, әлеуметтік және экологиялық тетіктер мен басқару әдістері арасындағы байланыстардың төмендігіне, аймақтардың даму ерекшеліктері ескерілмеуде. Осыған байланысты зерттеуші Қазақстанда халықтың өмір сүру деңгейін жақсартатын және көміртегіні тиімді пайдалануға

			көшуді қамтамасыз ететін, тұрақты экономикалық өсуге, экономиканың барлық салалары мен аймақтарын қамтитын сценарийлері мен мемлекеттік реттеу тетіктерінің ерекшеліктерін айқындауды алдына мақсат етіп қойған. Осы тұста диссертация тақырыбын зерттеуде автордың кең ауқымда зерттеу жүргізгенін атап айтқан жөн.
3.	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: **1) жоғары;** 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған.	Диссертациялық зерттеу жұмысын орындағанда зерттеушінің жазу, талдау, түсіндіру стилінен жұмысты толығымен меңгеріп зерттелгені байқалады. Сонымен қатар зерттеуші Қазақстанның аймақтарының тұрақты дамуына зерттеу жүргізе отырып, өзекті мәселелерді анықтап, оны жаңғырту мен дамыту бойынша авторлық ұсыныстарды ұсынған. Алынған нәтижелерді докторант өзінің отандық және шетелдік журналдарында жариялаған мақалаларымен растаған. Зерттеушінің алдына қойылған мақсатқа сай жұмыс атқарылғаны, зерттеу міндеттеріне сәйкес келеді.
4.	Ішкі бірлік принципі	4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: **1) негізделген;** 2) ішінара негізделген; 3) негізделмеген.	Докторанттың жүргізген зерттеу жұмысы толық ашылып, өзектілігін дәлелдей отыра, отандық ғалымдардың және шетелдік ғалымдардың да зерттеулерін негізге ала отырып, автор өз тұжырымдарын ұсынған. Аталған зерттеу жұмысының маңыздылығын көрсе отырып, оның елміздің аймақтарының тұрақты дамуын жетілдіруге, сондай-ақ талдау жүргізе отыра аймақтардың бір деңгейде дамуына өз үлесін қосып зерттеу жұмысының өзектілігін айқандады.
		4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды: **1) айқындайды;** 2) ішінара айқындайды; 3) айқындамайды.	Зерттеушінің диссертациялық жұмысының мазмұны аталған диссертация тақырыбын толығымен айқындап, тақырыптың мән мағынасын ашып көрсеткен.

		4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді:	Диссертациялық зерттеу жұмысының мақсаты мен міндеттері тақырыпқа толығымен сәйкес келеді. Үш тараудан тұратын зерттеу жұмысы бір-бірімен үйлесімді байланыс тауып, жоғары деңгейде зерттелген. Бұл зерттеушінің тақырыпты түсініп алдына қойылған мақстары мен міндеттерін толығымен іске асыруына мүмкіндік берген.
		1) сәйкес келеді;	
		2) ішінара сәйкес келеді;	
		3) сәйкес келмейді.	
		4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері логикалық байланысқан:	Диссертациялық жұмыстың барлық бөлімдері мен құрылысы логикалық толық байланысқан. Диссертация үш бөлімге бөлініп зерттелінген. Бірінші бөлімді аймақтарды тұрақты дамыту барсындағы теориялық жағдайы толығымен қарастырған. Екінші бөлімінде аталған тақырып бойынза зерттеуші бағалау жүргізіп, осы бағалау бойынша үшінші бөліміне өз ұсыныстары мен тетіктерін әзірлеп ұсынған. Жалпы зерттеуші толығымен диссертацияны зерттеп, өз ойын жеткізе білген.
		1) толық байланысқан;	
		2) ішінара байланысқан;	
		3) байланыс жоқ.	
		4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған:	Зерттелген жұмыс барысында автор ұсынған шемшімдер қолданыстағы шешімдермен салыстырылып бағалаған. Экономиканың, әлеуметтік ортаның және экологияның тұрақтылық деңгейін айқындаудың қолданыстағы әдістемелерін жалпылау негізінде Қазақстан аймақтарының ерекшеліктеріне бейімделген индикаторлар жүйесі әзірленген.
		1) сыни талдау бар;	
		2) талдау ішінара жүргізілген;	
		3) талдау өз пікіріне емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген;	
		4) талдау жоқ.	
5.	Ғылыми жаңашылдық принципі	5.1 Ғылыми нәтижелер мен ережелер жаңа ма?	Ғылыми нәтижелер мен тұжырымдар ішінара жаңа болып табылады. Қазақстан аймақтарының әлеуметтік жағдайының, экономикалық жүйесінің және экологиялық тазалығының тұрақтылығын сақтауға бағытталған экономикалық және ұйымдастырушылық құралдар жиынтығы әзірленген.
		1) толығымен жаңа;	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	

		5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа ма?	Диссертацияның қорытындылары толығымен жаңа және диссертациялық жұмыстың логикалық аяқталуын дәлелдейді.
		1) толығымен жаңа;	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	
		5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе?	Техникалық, технологиялық, экономикалық және басқару шешімдері толығымен жаңа және негізделген болып табылады. Аймақтардың экономикалық, әлеуметтік және экологиялық тұрақтылық деңгейі бойынша кешенді бағалау жүзеге асырылды және типологиясы айқындалған.
		1) толығымен жаңа;	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	
6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде **негізделген**/негізделмеген (qualitative research (куолитатив ресеч) және өнер және гуманитарлық ғылымдар бойынша даярлық бағыттары үшін).	Диссертациялық жұмыстың қорытындылары ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелденіп негізделген.
7.	Қорғауға шығарылған негізгі ережелер	Әрбір ереже бойынша келесі сұрақтарға жеке жауап беру қажет:	**1-ереже.** Аймақтардың тұрақтылығын қамтамасыз етудің негізделген мәні, факторлары мен ерекшеліктері. 7.1 Ереже дәлелденді ме? Дәлелденді; 7.2 Тривиалды ма? Тривиалды емес; 7.3 Жаңа ма? Қағидат жаңа болып табылады; 7.4 Қолдану деңгейі - кең; 7.5 Мақалада дәлелденген бе? Ия, автордың дарияланымында дәлелденген. Сапарбек Н. К. «Факторы устойчивого развития региона» /В сб. материалов международной научно-практической конференции в рамках «Экономика и образование Казахстана: новые вызовы и реалии», посвященной 80-летию со дня рождения доктора
		7.1 Ереже дәлелденді ме?	
		1) дәлелденді;	
		2) шамамен дәлелденді;	
		3) шамамен дәлелденбеді;	
		4) дәлелденбеді;	
		5) бұл тұжырымда ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.	
		7.2 Тривиалды ма?	
		1) ия;	
		2) жоқ;	

		3) бұл тұжырымда ереженің тривиалды екенін тексеру мүмкін емес. 7.3 Жаңа ма? 1) ия; 2) жоқ; 3) бұл тұжырымда ереженің жаңашылдығын тексеру мүмкін емес. 7.4 Қолдану деңгейі: 1) тар; 2) орташа; 3) кең 4) бұл тұжырымда ереженің қолдану деңгейін тексеру мүмкін емес. 7.5 Мақалада дәлелденген бе? 1) ия; 2) жоқ 3) бұл тұжырымда мақаладағы ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.	экономических наук, профессора, академика Апсалямова Н.А. - НАО Университет имени Шакарима. - г.Семей. – 2021 г. – с.280-282. **2-ереже.** Қазақстан аймақтарының ерекшеліктеріне бейімделген экономиканың, әлеуметтік ортаның және экологияның тұрақтылық деңгейін бағалау индикаторларының әзірленген жүйесі. 7.1 Ереже дәлелденді ме? Дәлелденді; 7.2 Тривиалды ма? Тривиалды емес; 7.3 Жаңа ма? Қағидат жаңа болып табылады; 7.4 Қолдану деңгейі - кең; 7.5 Мақалада дәлелденген бе? Ия, автордың дарияланымында дәлелденген. Nailya Nurlanova, Farida Alzhanova, Nurgul Saparbek and Farkhat Dnishev (2023). Inclusive Development: Assessment of regional Inequality in Kazakhstan and Measures to reduce it //Problems and Perspectives in Management. Volume 21, Issue 2, 2023. 21(2), 734-743. doi:10.21511/ppm.21(2).2023.65 (Scopus, Social Sciences, Q1, 71%. Cite Score 1.7). **3-ереже.** Қазақстан аймақтарының тұрақты дамуының негізделген басымдықтары мен перспективалы сценарийлері. 7.1 Ереже дәлелденді ме? Дәлелденді; 7.2 Тривиалды ма? Тривиалды емес; 7.3 Жаңа ма? Қағидат жаңа болып табылады; 7.4 Қолдану деңгейі - кең; 7.5 Мақалада дәлелденген бе? Ия, автордың дарияланымында дәлелденген. Оценка различий в динамике и уровнях социального развития регионов Казахстана /В колл. Монографии

			Инклюзивное региональное развитие Казахстана: концептуальные основы, методы, оценка, механизмы / Монография / Под ред. академика НАН РК А.А. Сатыбалдина, д.э.н., проф. Н.К. Нурлановой. Алматы, Институт экономики КН МНВО РК. - 2023. – С. (426 с.). (соавторские стр. 175-225). **4-ереже.** Қазақстан аймақтарының тұрақты әлеуметтік, экономикалық және экологиялық дамуын қамтамасыз етудің ықтимал сценарийлерін іске асырудың әзірленген экономикалық және институционалдық тетіктері. 7.1 Ереже дәлелденді ме? Дәлелденді; 7.2 Тривиалды ма? Тривиалды емес; 7.3 Жаңа ма? Қағидат жаңа болып табылады; 7.4 Қолдану деңгейі - кең; 7.5 Мақалада дәлелденген бе? Ия, автордың дарияланымында дәлелденген. Нурланова Н.К., Днишев Ф.М., Альжанова Ф.Г., Сапарбек Н.К. Неравенство трудовых доходов в регионах Казахстана: тенденции, причины и возможности сокращения //Экономика: стратегия и практика. Т. 19, № 3, 2024 //Economics: the Strategy and Practice. Vol. 19. No 3, 2024. – С.86-102. https://doi.org/10.51176/1997-9967-2024-3-86-102 (КОКСНВО, РИНЦ).
8.	Дәйектілік қағидаты.	8.1 Әдіснаманы таңдау – **негізделген** немесе әдіснама нақты жазылған:	Диссертация жұмысында таңдалған әдістеме ғылыми тұрғыда негізделген. Зерттеудің әдістемелік негізі мынадай тәсілдерді қамтыды: жүйелік талдау, салыстыру мен қорытындылау, жүйелеу, нақтылау, салыстырмалы сараптама, алғашқы мәліметтерді жинақтау және өңдеу тәсілдері, экономикалық-статистикалық әдістер, индекстік талдау, топтастыру және рейтингтік бағалау.
	Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі	**1) ия;**	
		2) жоқ.	

		8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған:	Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған. ҚР ҰЭМ Стратегиялық жоспарлау агенттігінің (АӘК) Ұлттық статистика бюросының, аймақтық статистикалық қызметтердің, тұрақты даму мақсаттары бойынша ұлттық есептілік платформасының, медициналық статистиканың, Қазгидрометтің, IQAir платформасының деректерімен жүргізілген.
		1) ия;	
		2) жоқ.	
		8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді):	Теориялық қорытындылар өзара анықталған, заңды тұрғыда дәлелденген, ғылыми зерттеулердің заманауи әдістерін қолдану арқылы талдау және бағалау нәтижелерімен расталған.
		1) ия;	
		2) жоқ.	
		8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен **расталған /** ішінара расталған / расталмаған.	Диссертация жұмысында қолданылған әдебиттер тізімі сілтемелермен расталған және диссертация тақырыбына сай келетін әдебиттерді пайдаланған.
		8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға **жеткілікті/**жеткіліксіз.	Диссертациялық жұмыста пайдаланылған әдебиеттер тізімі 168 дереккөзді құрайды. Қолданылған әдебиеттер мен қатар нормативтік-құқықтық актілер, ғылыми жарияланымдар, талдамалық есептер және статистикалық деректер пайдаланылған және жұмысты толығымен ашуға мүмкіндік берген.

9	Практикалық құндылық қағидаты	9.1 Диссертацияның теориялық маңызы:	Диссертацияның нәтижелері Қазақстанның республикалық және жергілікті билік органдары үшін экологияның жай-күйін және әлеуметтік-экономикалық дамудың тұрақтылық деңгейін мониторингтеудің әдістемелік құралдарының негізіне алынуы мүмкіндік береді.
		1) бар;	
		2) жоқ.	
		9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары:	Диссертацияның нәтижелері ел аймақтарының тұрақты дамуына көшудің ең ұтымды жолдары мен тетіктерін таңдау үшін пайдаланылуы мүмкін. Олар Қазақстан Республикасының Ұлттық экономика, ғылым және жоғары білім, өнеркәсіп және құрылыс, энергетика, экология және табиғи ресурстар министрліктерінде, республикалық және жергілікті басқару органдарында, ҒЗИ мен жоғары оқу орындарында қолданыла алады.
		1) ия;	
		2) жоқ.	
		9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа ма?	Практикалық ұсыныстар толығымен жаңа болып табылады. Зерттеу нәтижелері Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитетінің Экономика институты берген актімен расталады.
		1) толығымен жаңа;	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы:	Академиялық жазуда зерттеуші жоғары сапада бағаланды. Себебі диссертациялық жұмыста әрбір бөлімінде логикалық байланыс сақтап, аргументтер дәйекті келтірілген. Зерттеуде көзқарастар мен тұжырымдар нақты деректермен, зерттеу нәтижелерімен дәлелденген.
		1) жоғары;	
		2) орташа;	
		3) орташадан төмен;	
		4) төмен.	
11.	Диссертацияға ескертулер		1. Диссертация жұмысында Қазақстан аймақтарының тұрақты дамуы бағытында зерттеу жүргізетін отандық ғалымдардың еңбектерін кеңінен қолдану ұсынылар еді. 2. Диссертациялық зерттеудің теориялық бөлімінде елдің экологиялық қауіпсіздігін басқарудың теориялық және әдіснамалық тәсілдерін кеңінен зерделеу қажет; 3. Жұмыстың екінші тарауында зерттеу

			саласындағы мемлекеттік басқаруды жетілдіру құралдарын толығырақ қарастыру қажет. Аталған ұсынбалық сипатқа ие және жұмысты оң қабылдауға кедергі келтірмейді.
12.	Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі (диссертация мақалалар сериясы нысанында қорғалған жағдайда ресми рецензенттер докторанттың зерттеу тақырыбы бойынша әр мақаласының ғылыми деңгейін зерделейді)		Докторанттың диссертация қорытындылары мен тәжірибелік ұсынымдары 19 ғылыми мақалада баяндалған. Оның ішінде Scopus базасына кіретін импакт-факторы 71-процинтиль бар ғылыми журналдарында 2 мақала; ұжымдық монографиядағы бөлімінде; ҚР ҒЖБМ ЖБССҚЕК ұсынған ғылыми басылымдарда 5 мақала; халықаралық ғылыми-практикалық конференциялар жинақтарында 11 мақала жарық көрді.
13.	Ресми рецензенттің шешімі (осы Үлгі ереженің 28-тармағына сәйкес)		Философия докторы (PhD) немесе бейіні бойынша доктор дәрежесін беру.

Ресми рецензент:

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті
Экономикалық және құқықтық зерттеулер
ғылыми-зерттеу институтының бас ғылыми қызметкері,
э.ғ.д., профессор **Сихимбаева Д. Р.**

КАДРЛЫҚ ҚЫЗМЕТ
КАДРОВАЯ СЛУЖБА
ҚОЛЫН КУӘЛАНДЫРАМЫН
ПОДПИСЬ ЗАВЕРЯЮ
ҚОЛЫ/ПОДПИСЬ